

DINAMICA IERARHIEI AȘEZĂRILOR RURALE DIN ROMÂNIA

Nicolae ILINCA

Cuvinte-cheie: mărime demografică, comportament demografic, dinamica regresivă a populației, așezări rurale, comune, România

Key Words: demographic size, demographic behaviour, regressive dynamics of the population, rural communities, communes, Romania

The Dynamics of the Hierarchy of Rural Communities in Romania. The hierarchy of rural communities depending on their demographic size is conditioned by the changes in the numeric evolution of population because the demographic behaviour fluctuates under the influence of the territorial mobility of population, the economic decline and the political and social status.

The evolution of the rural population between 1992-2002, was, alternately, regressive and progressive, while, on the whole, the percentage of the rural population increased from 45,66 % to 47,16 %.

The changes registered in the rural system hierarchy appeared against the background of the increase and decrease in the number of population owing to the demographic ageing process, the variations in the demographic natural growth and the demographic attractiveness degree of the villages. As a result, the main criterion to set the rural communities in a hierarchy is the demographic size. In conformity with it, the 2686 communes, which include 13092 villages, are grouped into very small, small, medium, big, very big and extremely big inside an interval between 89 inhabitants (Brebu Nou – with the smallest number of inhabitants) and 29 995 inhabitants (Voluntari – the rural community with the biggest number of inhabitants). Within these demographic limits five categories of counties have been identified, differentiated by the demographic size interval of the communes and their frequency.

Începând cu anul 1990, așezările rurale și populația acestora au intrat într-un nou model al evoluției comportamentului demografic. Acest fapt s-a datorat schimbărilor intervenite, după 1989, în sistemul politico-social din România, care s-au concretizat în reglementări legislative ce asigurau libera circulație a persoanelor. Așa se explică de ce, în anul 1990, migrația internă a fost de 33,9 schimbări de domiciliu / 1000 de locuitori, adică de 4 ori mai mare decât în anii anteriori. Începând cu anul 1991, mobilitatea teritorială a populației a scăzut, variind între 10 și 13 schimbări de domiciliu la 1000 de locuitori pe an.

1. Evoluția numerică a populației rurale

În anii 1990 și 1991 s-a înregistrat o creștere ușoară a numărului populației rurale, de la 10 597 876 locuitori la 10 632 677 locuitori, fapt concretizat într-o pondere ușor crescută, de la 45,66 % la 45,88 % din totalul populației României. Această modificare s-a datorat, în primul rând, liberei circulații de la sate la orașe în anul 1990, când ponderea fluxurilor de migrație rural-urban a fost apreciată la 69,8 %. S-a declanșat, aproape concomitent, returnarea unei părți din populație spre sate, ca urmare a neputinței orașelor de a absorbi, în prima jumătate a anului 1990, o mare parte din populația venită din mediul rural. Declinul economiei urbane avea să aducă lipsa de locuri de muncă și de locuințe, în timp ce costurile vieții erau în continuă creștere. În aceste condiții s-a înregistrat o scădere a numărului populației urbane cu 215 000 locuitori, din care o parte a intrat în fluxul migratoriu spre sate, adică 3,5 % din totalul schimbărilor de domiciliu, respectiv 27 526 persoane, în condițiile perspectivei obținerii titlurilor de proprietate asupra pământului. Astfel, exodul rural din 1990 avea să determine coborârea ponderii populației rurale, față de 1989, de la 46,82 % la 45,66 %, respectiv cu 241 885 persoane mai puțin.

Sporul migrator pronunțat negativ, - 47,3 ‰ în 1990, confirmă declinul numărului populației rurale cu 521 422 persoane, atenuarea acestei valori fiind realizată, oarecum, de sporul natural ușor pozitiv (0,9 ‰). Creșterea numerică a populației rurale, în anul 1991, cu 34 801 locuitori, atenuată de sporul natural negativ (- 1,0), s-a realizat în condițiile unui spor migratoriu de - 9,8 ‰ (fig. 1).

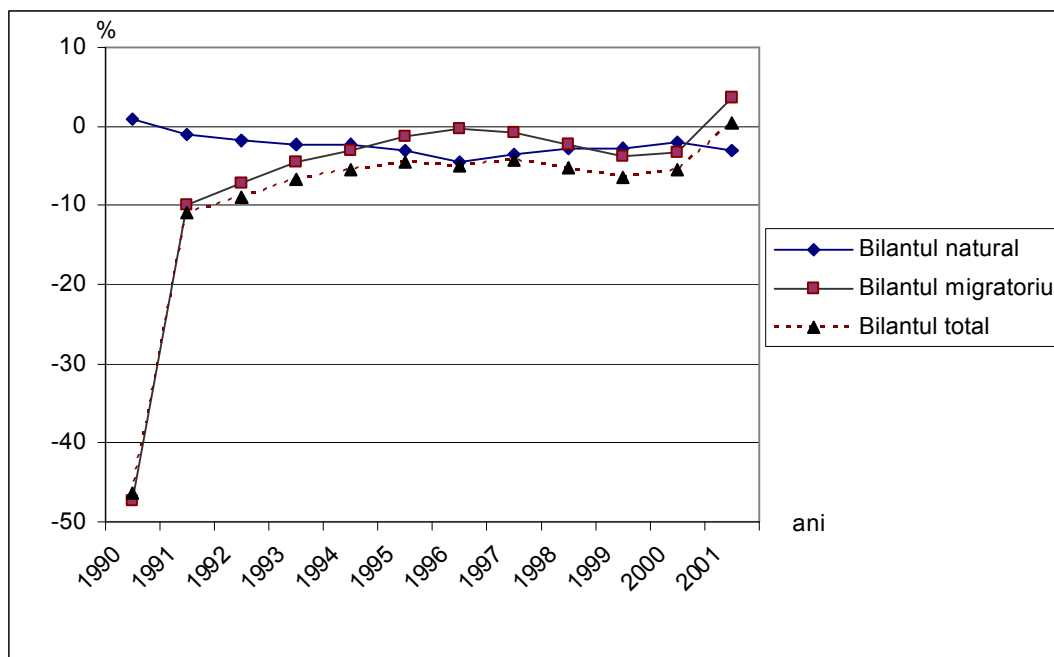

Fig. 1. Dinamica mișcării totale a populației rurale a României (%)

În anul 1992 avea să se înregistreze o scădere numerică a populației rurale, cu 425 199 persoane față de anul 1991, ca urmare a sporului natural negativ (- 1,9 ‰) și a celor 114 954 de migranți.

În continuare s-a înregistrat, în anul 1993, o creștere a numărului populației rurale, de 141 578 persoane, față de 1992, în condițiile unui spor natural negativ de -2,2 ‰ și a unui spor migratoriu mult atenuat (- 4,6 ‰), dar pe seama plusului de populație urbană sosită în mediul rural. De altfel, plusul de populație dinspre urban spre rural avea să crească pe fondul *migrației de reîntoarcere*, de la un an la altul, reducând valorile sporului migratoriu la - 3,1 ‰, în timp ce sporul natural al populației avea să coboare până la - 2,4 ‰.

Până în anul 1997 populația rurală avea să scadă numeric; a urmat o creștere până în anul 2000, când ponderea ei a reprezentat 45,42 % din totalul populației României, pentru ca, în luna martie 2002, să urce la 47,16 %. (fig. 2).

Fenomenul de migrație spre mediul rural s-a intensificat începând cu anul 1995 și s-a menținut până în anul 2002 la nivelul unei medii anuale de peste 80 000 de persoane. Concomitent, migrația spre urban a scăzut treptat, de la 72710 persoane în 1995 la mai puțin de 50 000 de persoane în anul 2000 și a crescut ușor, în anul 2001, la 24,6 % din totalul fluxurilor migrației interne (fig. 3).

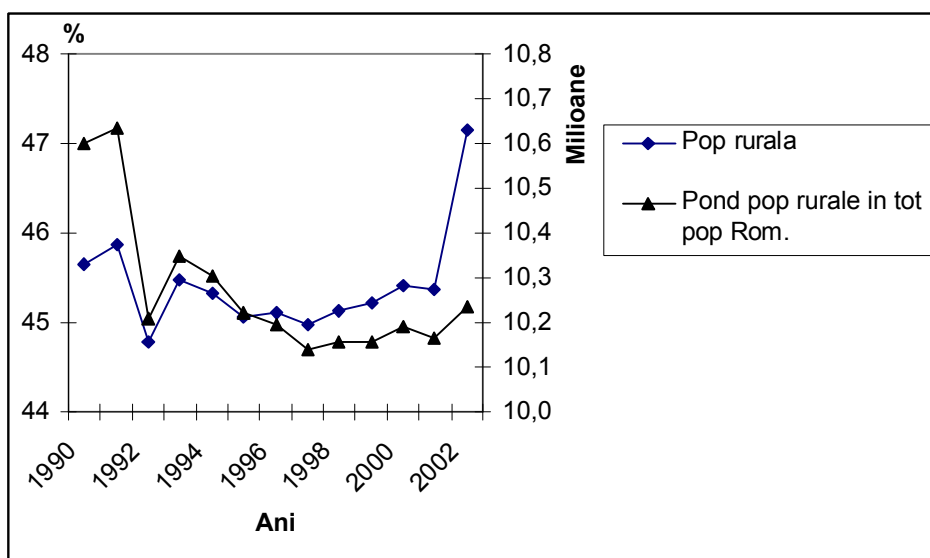

Fig. 2. Dinamica numărului și ponderii populației rurale a României(%)

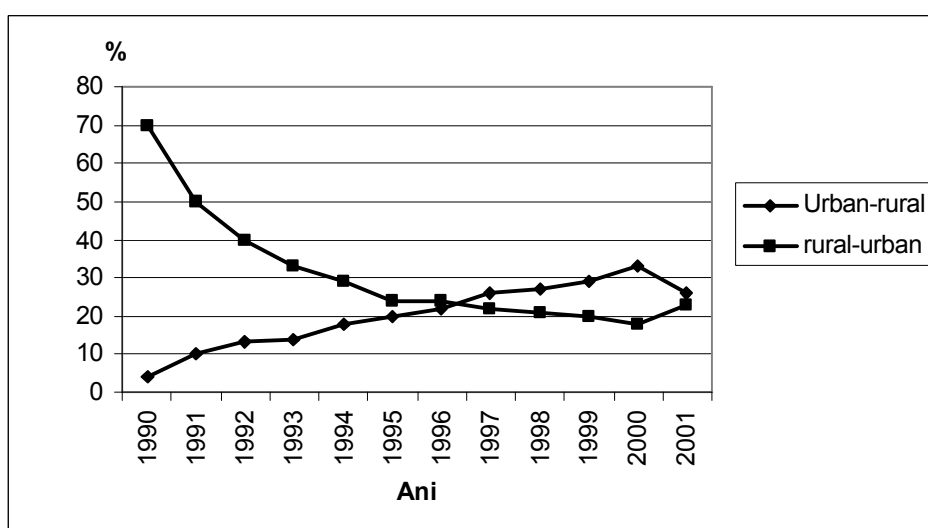

Fig. 3. Dinamica migrațiilor din urban în rural și din rural în urban (%)

În intervalul 1990-2001, curba fluxului migrator urban-rural a fost ascendentă, în timp ce migrația urban-rural a coborât la 27,9 % în anul 2001, iar migrația rural-urban a urcat la 24,6 % din totalul fluxurilor migratorii.

În aceste condiții, populația rurala a înregistrat, în perioada 1996-2000, o ușoară creștere, marcată printr-un spor mediu anual de 24 042 persoane, în condițiile în care diferența dintre numărul imigrațiilor în rural și numărul imigrațiilor în urban a fost de 19 877 persoane.

Diferența de spor absolut între urban și rural, în perioada 1996-2000, ca urmare a migrației de reîntoarcere, se explica prin valorile bilanțului natural mai pronunțat negative în mediul rural,

între -2,1 % și -4,5 %. Pe de altă parte, numărul deceselor în așezările rurale a fost mai mare cu 226103 față de cel specific așezărilor urbane (fig. 4).

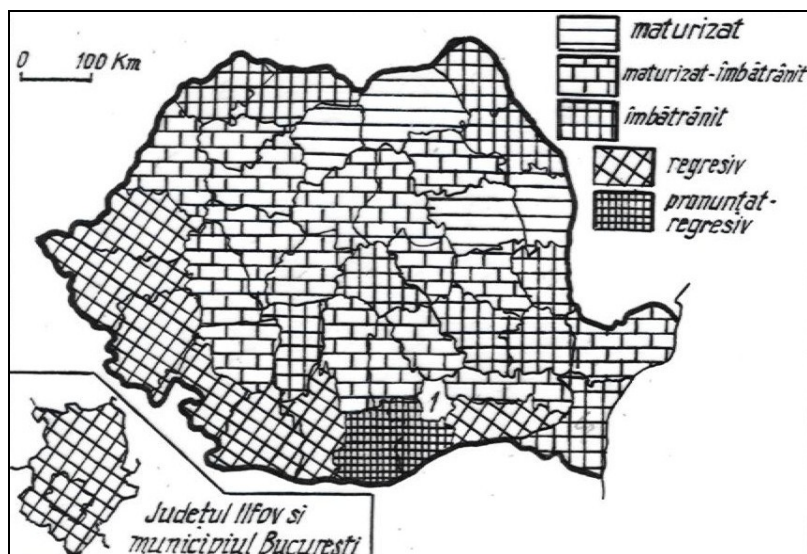

Fig. 4. Tipuri de regim geodemografic (2000-2002)

Pe ansamblu, dinamica populației rurale a României, în perioada 1990 – 2002, a fost, alternant, *regresivă* și *progresivă*, în timp ce ponderea populației rurale în totalul populației României a crescut de la 45,66 %, în anul 1990 la 47,16 %, în anul 2002 (fig. 5).

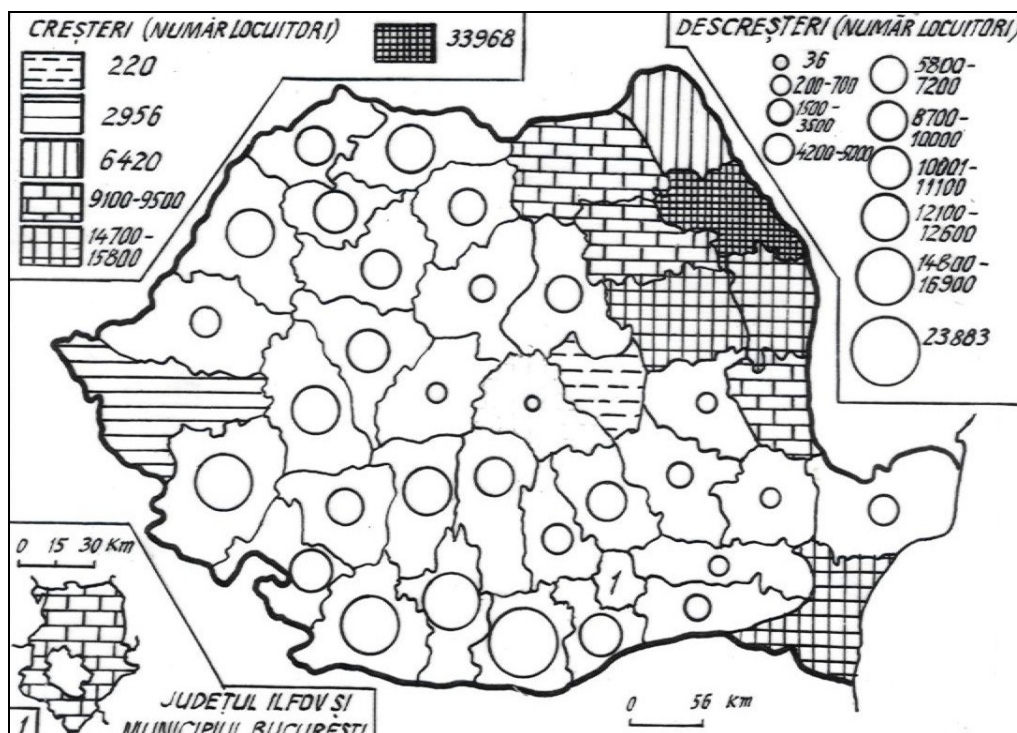

Fig. 5. Sporul absolut al populației pe județe în perioada 1992-2002

2. Modificări în ierarhia sistemului rural

Evoluția numerică a populației rurale a României, pe județe și municipiul București, în perioada 1990 – 2002, s-a înscris printr-o succesiune alternantă de creșteri și descreșteri, care au generat modificări în ierarhia așezărilor rurale. Ponderea populației rurale nu este, dimensional, concordantă cu mărimea așezărilor, dar este corelată cu variațiile ponderii populației urbane (tabel 1). Se constată, astfel, că alura curbelor privind mărimea demografică a populației rurale și ponderea acesteia în totalul populației României nu are același mers, fiind determinate de „intrările” și „ieșirile” de populație în cele două sisteme: rural și urban (v. fig. 2).

Tabel 1. Evoluția mărimii demografice a populației rurale și a populației urbane din România

Ani	Populația rurala (nr.loc)	Ponderea populației rurale (%)	Populația urbana (nr. loc)	Ponderea populației urbane (%)
1990	10 597 876	45,66	12 608 844	54,34
1991	10 632 677	45,88	12 552 407	54,12
1992	10 207 478	44,79	12 367 358	54,29
1993	10 349 056	45,47	12 406 204	54,53
1994	10 303 010	45,32	12 427 612	54,68
1995	10 223 756	45,07	12 457 195	54,93
1996	10 196 446	45,10	12 411 174	54,90
1997	10 141 235	44,98	12 404 690	55,02
1998	10 154 917	45,12	12 347 886	54,88
1999	10 155 293	45,21	12 302 729	54,79
2000	10 190 607	45,42	12 244 598	54,58
2001	10 164 600	45,36	12 243 748	54,64
2002	10 234 861	47,16	11 446 113	52,84

Explicația acestor fapte rezidă în modificările produse în *mișcarea totală* a populației României, pe fondul variațiilor bilanțului natural și ale bilanțului migratoriu, ale căror valori sunt o rezultantă a procesului de îmbătrânire demografică, a scăderii ratei natalității și a creșterii ratei mortalității, în condițiile fluctuațiilor mobilității teritoriale a populației între rural și urban, pe de o parte și între urban și rural, pe de altă parte, în raport cu intensitatea gradului de atractivitate demografică și a declinului economic. În aceste condiții, modificările survenite în ierarhia așezărilor rurale au vizat mărimea demografică a satelor și a comunelor, poziția acestora în structura pe categorii de mărime, în limitele administrative ale județelor și în spațiul unităților de relief. Administrativ, așezările rurale, în număr de 13 092, erau incluse, la data recensămintelor din 1992 și 2002, în 2 686 de comune.

Analiza mersului curbei mărimii demografice rurale pentru anul 1992 evidențiază ponderea mare a numărului comunelor a căror populație varia între 2 000 și 4 000 de locuitori. Pentru fiecare din cele patru intervale de mărime demografică (2001-2500, 2500-3000, 3001-3500, 3501-4000), numărul comunelor este mai mare de 300, cele 1 274 de comune reprezentând 47,41 % din totalul de 2 686 de comune. Pentru anul 2002, numărul și ponderea comunelor având populația cuprinsă între 2 000 și 4 000 de locuitori s-a modificat, coborând la 1 238 de comune, respectiv 46,09 %.

De fapt, în acest interval se regăsește și mărimea medie a populației unei comune, în România, apreciată la 3810 persoane.

Modificarea numărului și ponderii comunelor este pusă pe seama scăderii sau creșterii numărului populației așezărilor rurale. Repoziționarea vizează comunele cu număr mic de locuitori, sub 2000, care a crescut de la 379 în 1992 la 447 în 2002, respectiv de la 14,10 % la 16,63 %.

Tabel 2. Numărul și mărimea demografică a comunelor pe intervale caracteristice

Ani	Indicatori	Total	COMUNE											
			foarte mici		mici		mijlocii		mari		foarte mari		deosebit de mari	
			Sub 1000 loc.		1001-2000 loc.		2001-6000 loc.		6001-10000 loc.		10001-16500 loc.		27500-30000 loc.	
1992	Populație (nr. și %)	10207478	26012	0,26	554064	5,43	6980731	68,39	2280628	22,34	338098	3,31	27945	0,27
	Nr. comune	2686	36		343		1969		308		29		1	
	Pondere	100	1,34		12,77		73,30		11,47		1,08		0,04	
2002	Populație (nr. și %)	10234861	35406	0,34	631391	6,17	6883850	67,26	2258566	22,07	395653	3,87	29995	0,29
	Nr. comune	2686	49		399		1899		304		34		1	
	Pondere	100	1,82		14,85		70,70		11,32		1,27		0,04	

De asemenea, comunele cu 2 000-4 000 de locuitori în 1992, trecute în intervalele din segmentul 4 000 – 6 000 de locuitori în 2002, au fost mult mai puține, dacă avem în vedere raportul total de 2 348 de comune în 1992 și 2 347 de comune în 2002. În intervalele de mărime demografică de 6000-8000, 8000-10000, 10000-12000 și de peste 12 000 locuitori, modificările numărului comunelor și ponderii acestora, în anii de referință 1992 și 2002 s-au limitat la valori foarte mici, raportul total fiind de 332/334, respectiv 231/227; 77/78; 20/25 și 4/4 (fig. 6).

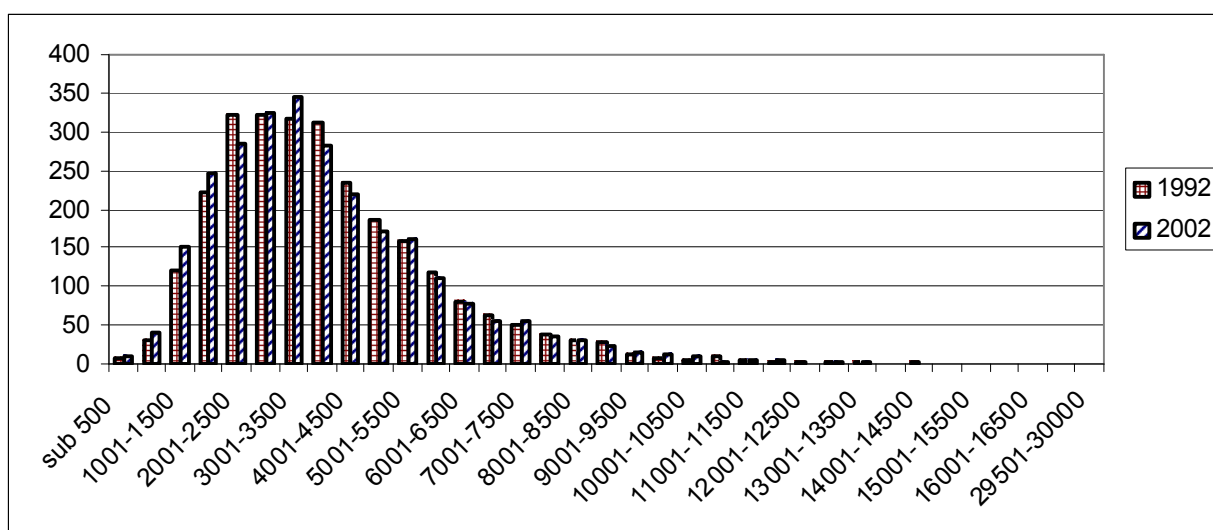

Fig. 6. Dinamica numărului comunelor și a ponderii acestora în totalul național

Analiza distribuției numărului și ponderii comunelor pe intervale caracteristice, în cadrul celor 41 de județe, pune în evidență numeroase aspecte și contraste.

Caracteristica majoră este poziționarea comunelor foarte mari în spațiile dens populate, din apropierea marilor orașe sau pe arterele de circulație principale. Mărimea demografică a comunelor cu populație foarte numeroasă se explică, pe de o parte prin afluxul de populație stabilită înainte de 1990, în condițiile restricțiilor privind schimbarea domiciliului, sporindu-le, în felul acesta, calitatea de așezări-dormitor, iar pe de altă parte prin fenomenul migrației de reîntoarcere a populației disponibilizate din mediul urban. În această categorie se înscriu așezările rurale din zona periurbană a capitalei, aparținând județului Ilfov: Voluntari (29 995 locuitori), Pantelimon (16 031), Popești-Leordeni (15 114), Chitila (12 650), Jilava (11 893), 1 Decembrie (9434), Cernica (9 427), Măgurele (9 274), Brănești (8 551), Vidra (8 232), Bragadiru (8 184), Chiajna (8 017) etc., pentru care gradul de atractivitate demografică al orașului București prezintă un interes sporit și permanent.

În celelalte județe, comunele foarte mari, cu peste 10 000 locuitori, sunt localizate în partea estică a țării (18), în partea sudică (11) și în partea vest-nord-vestică (5).

În ierarhia comunelor foarte mari, modificările au vizat creșterea numărului acestora de la 29 (1992) la 34 (2002), în județele Ilfov, Suceava, Arad, Iași, Constanța, în timp ce 2 comune foarte mari din județul Prahova au înregistrat un declin demografic și populația lor a scăzut sub 10 000 locuitori. Comunele foarte mari s-au distanțat nu numai prin mărimea demografică de celelalte comune mari, mijlocii, mici și foarte mici, ci și prin starea economică, având chiar calitatea de centre de polarizare și de echilibru față de spațiile imediat adiacente, acestea susținând, de altfel, raportul *primatului rural* (fig. 7).

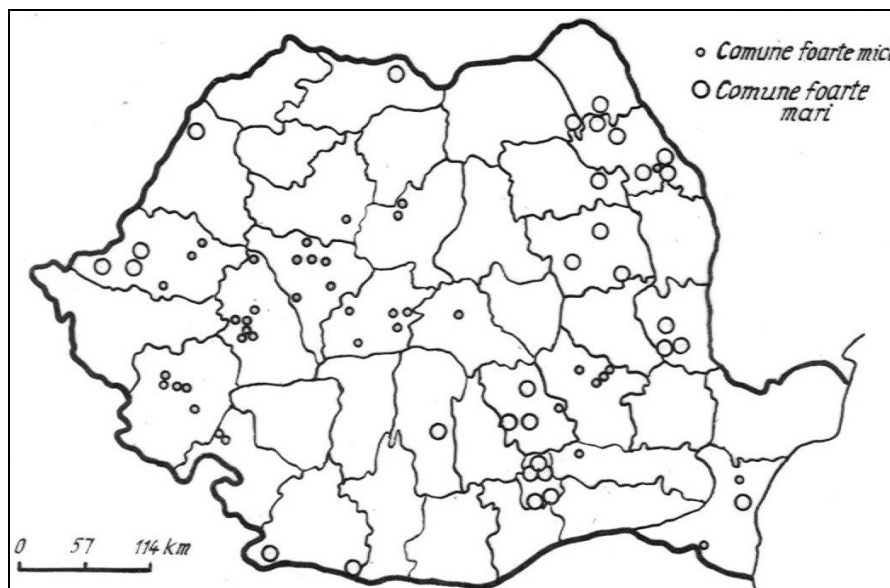

Fig. 7. Distribuția spațială a comunelor cu sub 1000 de locuitori și peste 10000 de locuitori (2002)

Aspectele privind dinamica ierarhiei categoriilor de mărime demografică, în perioada 1992-2002, vizează comunele foarte mici și mici al căror număr a crescut de la 369 la 448. Acest fapt s-a produs în urma scăderii numărului populației unora dintre comunele mijlocii și mari, care s-au re poziționat în categoria mărimilor demografice cu mai puțin de 2000 de locuitori (tabel 2).

În grupa așezărilor rurale mijlocii și mari, ierarhizarea a urmat un traseu invers, înregistrându-se o scădere a numărului așezărilor de la 1 979 la 1 899 comune mijlocii și de la 308

la 304 comune mari. De altfel, din acest segment important al comunelor mari și mijlocii s-au desprins și alte 5 comune, care au trecut în categoria celor foarte mari.

În acest context, raportul dintre populația comunei cea mai mare (Voluntari, 29 995 locuitori) și populația comunei cu cel mai mic număr de locuitori (Brebu Nou, 89 locuitori) era, în anul 2002, de 337,02. Această valoare contrastează cu mărimea raportului dintre populațiile aceluiași comune, pentru anul 1992, respectiv 196,79. Această modificare s-a realizat ca urmare a scăderii numărului populației comunei Brebu Nou de la 142 locuitori în 1992 la 89 în 2002, pe de o parte și a creșterii numărului populației comunei Voluntari, de la 27 500 la 29 995 locuitori, în același interval.

Analiza mărimii demografice a comunelor permite clasificarea județelor în cinci categorii (fig. 8).

Fig. 8. Distribuția comunelor pe grupe de mărime demografică și mărime demografică medie

Județele cu relief variat, ce includ în alcătuirea lor sate foarte mici și mici, repartizate pe spații montane, deluroase sau deltaice, unde condițiile de favorabilitate naturală sunt limitate. Comunele mijlocii și mari ajung, în zonele de câmpie și deal, până la 6 500 de locuitori (Alba, Hunedoara, Caraș Severin) sau 9 000 de locuitori (Timiș, Tulcea) sau 13 500 de locuitori (Arad).

Județele cu condiții de relief foarte variate, cu așezări rurale repartizate pe interfluvii ale reliefului montan, deluros sau de podiș, în cuprinsul văilor și în depresiuni, unde satele au mărimi diferite, de la 500-1 000 de locuitori până la 6 500 de locuitori (Sibiu), 8 500 locuitori (Brașov, Ialomița, Cluj, Mureș), 10 000-11 000 de locuitori (Prahova, Mehedinți, Constanța, Buzău), unde condițiile economice și infrastructurile specifice explică populația mai numeroasă.

Judeţele cu relief deluros, de podiş şi de câmpie, cu condiţii de favorabilitate naturală medie şi mare, cu sate având mărimi demografice foarte diferite. Comunele mici sunt grupate pe medie şi mare, cu sate având mărimi demografice foarte diferite. Comunele mici sunt grupate pe părţile mai înalte ale reliefului, au mărimi cuprinse între 1 000 şi 2 000 de locuitori. În cuprinsul văilor, depresiunilor şi câmpiilor satele mijlocii şi mari urcă până la 5 500 de locuitori (Covasna), 6 500 de locuitori (Brăila, Olt, Sălaj), 7 500-9 000 de locuitori (Bistriţa-Năsăud, Gorj, Teleorman, Harghita, Satu Mare, Vaslui), 10 000 de locuitori (Vâlcea), 11 000-12 000 de locuitori (Argeş, Bihor, Iaşi, Maramureş) sau 15 000 de locuitori (Dolj), au o infrastructură bine conturată, sunt situate pe căi de comunicaţie principale şi au un nivel de atractivitate demografică moderat şi relativ constant.

Judeţele repartizate dominant pe relief de câmpie, deal sau podiş, cu terenuri agricole întinse, cu sate având infrastructuri bine conturate şi accesibilitate favorabilă la căile de comunicaţie principale, populaţie numeroasă şi un grad mediu de atractivitate demografică. Sunt incluse în comune dominant de mărime mijlocie, de la 1 500-2 000 de locuitori, până la 8 500 de locuitori (Botoşani), 10 000 de locuitori (Călăraşi, Dâmboviţa, Giurgiu, Vrancea), 11 000 de locuitori (Bacău), 12 000 de locuitori (Galaţi) sau 14 500 de locuitori (Suceava).

Judeţele cu aşezări rurale distribuite într-un relief variat, de munte, deal şi podiş (Neamţ) sau de câmpie (Ilfov), cu sate incluse în comune de mărime mijlocie şi mare, până la 11 000 de locuitori (Neamţ) sau mijlocie, mare, foarte mare, până la 17 000 de locuitori, cu singura excepţie ce reprezintă comuna deosebit de mare de 29 995 de locuitori, Voluntari (Ilfov). De fapt, în judeţul Ilfov se înregistrează cea mai ridicată medie a mărimii comunelor, care urcă la 72 85 locuitori.

BIBLIOGRAFIE

- Ilinca, N.** (2003), *Dinamica ierarhiei oraşelor României în perioada 1990-2002*, Analele Universităţii „Ştefan cel Mare”, Secţ. Geografie, an X – 2001, Suceava.
- Ilinca, N.** (2003), *L'indice d'attraction demographique en Roumanie*, Tunis.
- Nimigeanu, V.** (2003), *România. Populaţie. Aşezări. Economie*, Edit. Universităţii „Al.I. Cuza”, Iaşi.
- *** (2002), *Rezultatele preliminare ale recensământului din 18-24 martie, 2002. Date preliminare*, Comisia Naţională pentru Statistică, Bucureşti.